

Sintaktička složenost i subordinacija u pisanom diskursu inojezičnih govornika hrvatskoga

Trtanj, Ivana; Mikić Čolić, Ana

Source / Izvornik: **Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2019, 45, 675 - 694**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:811412>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

UDK 811.163.42'367.335.2

Izvorni znanstveni rad

Rukopis primljen 28. XII. 2018.

Prihvaćen za tisak 28. V. 2019.

<https://doi.org/10.31724/rihjj.45.2.21>

Ivana Trtanj

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Cara Hadrijana 10, HR-31000 Osijek

itrtanj@foozos.hr

Ana Mikić Čolić

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Lorenza Jägera 9, HR-31000 Osijek

amikic@ffos.hr

SINTAKTIČKA SLOŽENOST I SUBORDINACIJA U PISANOME DISKURSU INOJEZIČNIH GOVORNIKA HRVATSKOGA¹

Ovo se istraživanje usredotočilo na analizu sintaktičke složenosti i subordinacije pisanoga diskursa inojezičnih govornika hrvatskoga jezika. Da bi se opisala sintaktička složenost, u obzir su uzete tradicionalne mjere kojima se ona mjeri: broj T-jedinica, prosječna duljina T-jedinica te postotak točnosti proizvedenih T-jedinica bez odstupanja. Subordinacija je izračunata omjerom broja proizvedenih zavisnosloženih rečenica i broja T-jedinica. Osim toga, u radu su prikazani kvalitativni podaci o vrstama rečenica koje su ispitanici proizveli, udio podvrste u ukupnom broju zavisnosloženih rečenica i udio podvrste u ukupnoj proizvodnji. Podatci su uspoređeni s recentnim istraživanjima u hrvatskom i drugim jezicima u kojima je provedeno slično istraživanje. Istraživanje u ovom radu temelji se na korpusu od 25 sastavaka na zadanu temu, koje su napisali izvorni govornici poljskoga, njemačkoga, španjolskoga, francuskoga, mađarskoga, engleskoga i ruskoga/ukrajinskoga, čije je znanje hrvatskoga na razini B1 prema *Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike*. Rezultati su pokazali da među ispitanicima postoje individualne razlike kao i da su mjere sintaktičke složenosti dobar pokazatelj sintaktičkoga razvoja inojezičnih govornika. Sintaktički je razvoj ispitanika u skladu s procijenjenom razinom znanja.

1. Uvod

Pojam kompetencije, odnosno kompetentnoga govornika u jezikoslovlju je poznat od sredine 20. stoljeća, a za njegovo uvođenje zaslužan je Noam Chomsky.

¹ Ovaj je rad sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost (IP-2016-06-5736).

Pod tim je pojmom podrazumijevao apstraktno jezično znanje (engl. *competence*) koje je teorijski bilo razdvojeno od uporabe (engl. *performance*). Vrlo brzo kritičari su uočili da Chomskyjev koncept jezične kompetencije potpuno isključuje sociološke i psihološke aspekte posjedovanja jezičnoga znanja. Stavljanjem u središte lingvističke pozornosti govornika koji na kraju svoga jezičnog razvoja ne posjeduje samo gramatičko znanje nego i znanje o njegovoj prikladnoj uporabi u određenome komunikacijskom i širemu kulturnom kontekstu, rezultiralo je pojmom komunikacijske kompetencije za koji je zaslužan Dell H. Hymes. Tako shvaćena komunikacijska kompetencija sastoji se od gramatičke kompetencije koja podrazumijeva poznavanje gramatičkih pravila i uporabne kompetencije koja se odnosi na poznavanje pravila o uporabi jezika (Hymes 1972). Otada se pojmovi jezične i komunikacijske kompetencije u lingvističkim teorijama isprepliću, a u različitim tumačenjima vrlo često dolazi i do preklapanja pojmova jezične i gramatičke kompetencije. Detaljniji pogled u različite koncepte gramatičke kompetencije otkriva činjenicu da su fonološka, morfološka, sintaktička i leksička komponenta prisutne u svim modelima gramatičke kompetencije.

Predmet je ovoga rada sintaktička komponenta gramatičke kompetencije inojezičnih govornika hrvatskoga. Naime, sintaktička složenost, poznata i kao sintaktička zrelost, važan je čimbenik kojim opisujemo karakteristike tekstne proizvodnje. Sintaktička zrelost shvaćena je kao kapacitet koji govorniku omogućuje proizvodnju složenih sintaktičkih jedinica (Silva i dr. 2010). U ovome radu složenost je teksta povezana sa sposobnošću kombiniranja rečeničnih sastavnica, uglavnom zavisnosloženih rečenica. Uporaba zavisnih rečenica može biti dobar pokazatelj visoke razine sintaktičkoga razvoja, dok visok udio koordiniranih struktura može biti interpretiran kao dokaz sintaktičke nezrelosti (Bartolomé Rodríguez 2009 prema Silva i dr. 2010). Istraživanja pisanoga diskursa u inojezičnih govornika većinom su uzimala u obzir sintaktičku složenost kao konstrukt kojim se opisuje i objašnjava složenost i uspješnost.

Složeniji jezik ili složenije jezične strukture smatraju se težim, težim se strukturama ovladava kasno/kasnije, tj. odlika su naprednijega stupnja inojezičnoga razvoja, a proizvodnja takvih težih i naprednijih jezičnih struktura obilježje je „boljega”, zrelijega, naprednijega, odnosno složenijega jezika (Bulté i Housen 2014: 45). Pri mjerenju sintaktičke složenosti najčešće se upotrebljavaju: ukupna složenost, nezavisni odnosi (koordinacija, tj. parataksa) i zavisni odnosi (subordinacija, tj. hipotaksa). Ti se dijelovi sintaktičke složenosti ne razvijaju na isti

način na različitim razvojnim stupnjevima (Norris i Ortega 2009). Koordinacija se pojavljuje prije subordinacije, a višestruko složene i višečlane rečenice pojavljuju se u kasnijemu jezičnom razvoju.

Složenost kategorija kao što su zavisna i složena rečenica, rečenična hijerarhija te rečenični dijelovi svakako pridonosi nastanku odstupanja od gramatičke norme pa nastaju rečenice koje se sastoje od nepovezanih dijelova te ne uspostavljaju pravilne odnose među sudionicima iskaza. Istraživanje u ovome radu temelji se na korpusu od 25 sastavaka na zadanu temu, koje su napisali izvorni govornici poljskoga, njemačkoga, španjolskoga, engleskoga, francuskoga, mađarskoga i ruskoga/ukrajinskoga, čije je znanje hrvatskoga na razini B1 prema *Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike*.² Na toj razini od govornika se očekuje da može napisati jasan, razrađen tekst o velikome broju tema te da može argumentirati svoje stavove, odnosno navesti razloge za određeno stajalište i protiv njega. Sintaksa rečenice razvija se s glagolom kao jezgrom, a oblici i spojevi glagola s drugim riječima mijenjaju se, posebno u slučaju zavisnih rečenica. Analizom sastavaka utvrdit će se odgovara li razina znanja koju su studenti pokazali kvalitativnom opisu razine B1 s posebnim naglaskom na sintaksu. Nadalje, istražit će se sintaktička složenost pisanoga diskursa inojezičnih govornika te zastupljenost vrsta zavisnosloženih rečenica i jezična odstupanja u njihovu pisanju.

1.1. Gramatička kompetencija

Gramatička se kompetencija kao komponenta modela komunikacijske kompetencije prvi put pojavljuje u modelu koji su predložili Canale i Swain (prema Pavičić Takač i Bagarić Medve 2013: 62). U tome se modelu gramatička kompetencija određuje kao vladanje jezičnim kodom, odnosno kao znanje morfoloških i sintaktičkih pravila, znanje vokabulara te semantičkih, fonoloških i ortografskih pravila. U ZEROJ-u (2005: 116) je gramatička kompetencija određena kao poznavanje i sposobnost korištenja gramatičkih resursa nekog jezika. Odnosno, gramatička kompetencija podrazumijeva sposobnost razumijevanja i izražavanja značenja proizvodnjom i prepoznavanjem ispravno složenih fraza i rečenica u skladu s tim pravilima (za razliku od njihova memoriranja i reproduciranja u obliku gotovih formula).

² Kasnije u tekstu ZEROJ.

Kada je riječ o gramatičkoj ispravnosti, konkretno, na razini B1 od inojezičnoga govornika očekuje se sposobnost komunikacije s prihvatljivom točnošću u poznatim kontekstima, općenito dobro vladanje gramatikom uz očit utjecaj prvoga jezika. Govornik na razini B1 pravi sustavne pogreške, ali jasno je što želi izraziti (ZEROJ 2005: 17).

Kao što je razvidno iz navedenih određenja, a zbog tradicionalnoga shvaćanja gramatike u užemu smislu kao morfologije i sintakse, pod gramatičkom kompetencijom razumijeva se najčešće morfološka i sintaktička kompetencija koje uključuju poznavanje: elemenata (morfem, korijen i afiksi, riječi), kategorija (rod, broj, padež, brojivo/nebrojivo, aktivno/pasivno...), promjena vrsta riječi (konjugacija, deklinacija...), struktura (složenice i izvedenica, rečenice – proste, složene, zavisne, nezavisne...) pretvorbi (nominalizacija, afiksacija, stupnjevanje...) i odnosa (ovisnost, slaganje, valentnost...). Budući da su tema ovoga rada zavisnosložene rečenice u inojezičnih govornika hrvatskoga, u nastavku će se rada pozornost posvetiti sintaktičkoj kompetenciji te njezinim sastavnicama.

Kao što je već rečeno, sintaktička se kompetencija odnosi na poznavanje gramatičkoga ustrojstva rečenice te na poznavanje i sposobnost primjene pravila o slaganju riječi u različite vrste sintagmi i rečenica. Konkretno, ta kompetencija, prema Pavičić Takač i Bagarić Medve (2013: 75–76), podrazumijeva poznavanje: pojma rečenice, odnosa rečenice i diskursa; gramatičkoga ustrojstva rečenice (osnovnoga gramatičkog ustrojstva rečenice, obavijesnoga ustrojstva rečenice te sadržajnoga ustrojstva rečenice); preoblike gramatičkoga ustrojstva rečenice (nijekanje, pitanje, usklik, zahtjev, pasiv i obezličenje – niječna/potvrдна rečenica, upitna/izjavna rečenica, pasivna/aktivna rečenica); reda riječi u rečenici (reda riječi u jednostavnoj, zavisnosloženoj i nezavisnosloženoj rečenici, pri umetnutim izrazima i rečenicama); vrsta rečenica (zavisnosložene i nezavisnosložene rečenice) te upravnoga i neupravnoga govora.

2. Sintaksa na razini B1

Sintaksa se u ZEROJ-u (2005: 118) određuje kao disciplina koja se bavi organizacijom riječi u rečenice ovisno o kategorijama, elementima, klasama, strukturama, procesima i odnosima, što se često predstavlja kao sustav pravila. Sintak-

sa zreloga izvornog govornika vrlo je kompleksna i većim dijelom nesvjesna. Upravo zbog te složenosti, kada je riječ o razvoju sintaktičke (odnosno gramatičke) kompetencije, razvijene su mnoge teorije, a jedna od češće spominjanih u literaturi jest Pienemannova (1998) teorija sposobnosti jezične obrade. Prema toj teoriji učenici jezika na početnome stupnju svoga jezičnog razvoja imaju ograničenu sposobnost obrade jezičnih informacija te se ta sposobnost postupno razvija sve do stupnja kada su u mogućnosti kognitivno obraditi sve informacije iz jezičnoga unosa kojemu su izloženi. Primijeni li se to tumačenje na ovladavanje sintaksom inoga jezika, teorija sposobnosti jezične obrade upućuje na to da učenici inoga jezika ne mogu ovladati sintaktičkim strukturama koje se u hijerarhijskome nizu razvojnih obrazaca nalaze na višem stupnju prije nego što su usvojili strukture koje se u tome nizu nalaze na nižem stupnju. Dakle, samo one strukture za čiju obradu učenik posjeduje potrebna kognitivna i jezična sredstva učenik može i naučiti, a to, na koncu, znači da poučavanje određene sintaktičke strukture može biti učinkovito samo ako je u skladu s fazom u kojoj ju je učenik spreman usvojiti (Pavičić Takač i Bagarić Medve 2013: 83). Na razini B1 govornik je sposoban upotrebljavati sintagme, jednostavne i složene rečenice. Konkretno, prema Udier (2013: 166–173) govornik na razini B1 ovladao je gotovo svim posebnostima triju gramatičkih veza među sastavnicama spojeva riječi (sročnost, upravljanje, pridruživanje). Nadalje, sposoban je proizvesti imeničke, pridjevske, glagolske i priložne spojeve riječi te ih upotrijebiti, kao sintagme, u svim rečeničnim funkcijama.

Kada je riječ o sintaksi jednostavnih rečenica, govornik na razini B1 ovladao je svim ili gotovo svim modelima jednostavnih rečenica i upotrebljava ih sa stanovitom mogućnošću pogreške. Na razini sintakse složene rečenice i teksta, govornik na razini B1 ovladao je modelima nezavisnosloženih i zavisnosloženih rečenica te ih upotrebljava uz određena odstupanja. U pisanome diskursu govornika na razini B1 trebale bi se naći sve vrste zavisnosloženih rečenica s upotrebom ovih veznika: predikatne (*koji, što, da*), subjektne (*tko, koji, kakav, kako, da*), objektne (*da, što*), priložne (*ovdje, tamo, kad, dok, nakon, kako, kao što, budući da, zato što, da, ako, kad, iako, ipak...*) te atributne rečenice (*koji, kakav*). Na razini B1 govornik stječe i početnu razinu sposobnosti upravljanja tematskim razvojem teksta i stvaranjem njegove kohezije te je ovladao osnovnim konektorima: *dakle, a, no, ali, međutim, samo, jedino, zato, zbog toga, radi toga, i, čak, baš*.

3. Ranija istraživanja o sintaktičkoj kompleksnosti i subordinaciji u pisanome diskursu u inome jeziku

Kako bi objasnio razinu sintaktičke složenosti teksta, Hunt (1970) je definirao *Terminable Syntactic Unit* (T-Unit) kao glavnu rečenicu i svaku zavisnu surečenicu koja joj je pridružena. Na temelju tih T-jedinica Hunt je predložio tri mjere: prosječnu duljinu T-jedinice, duljinu surečenice i indeks sintaktičke složenosti, koji pokazuje omjer zavisnosloženih rečenica i T-jedinica. Nadalje, odstupanja su također česta pojava u inome jeziku (dalje u tekstu J2) pa je mjera T-jedinice bez odstupanja uzimana u istraživanjima kao mnogo točnija mjera kojom se ispituje sintaktička složenost u J2 pisanju (Scott i Tucker 1974). Ta se mjera naročito točnom pokazala u procjeni razvoja pisanoga diskursa inojezičnih studenata.

Larsen-Freeman (1978) proučavala je udio T-jedinica bez odstupanja u studentskim sastavcima te je u njima uočila statistički značajan linearan porast njihova udjela s obzirom na procijenjenu razinu u J2. Nadalje, uočila je i razliku među skupinama s obzirom na ukupan broj riječi u T-jedinicama bez odstupanja. Autorica je zaključila da se prosječna duljina T-jedinica bez odstupanja može uzimati kao mjerilo razlikovanja razvojnih razina u engleskome kao J2. Važno je istaknuti i rad Ortege (2003) koja je dala pregled istraživanja koja su se bavila analizom sintaktičke složenosti u pisanome diskursu inojezičnih govornika. Autorica je obuhvatila ukupno dvadeset i sedam različitih istraživanja od kojih je šest bilo longitudinalno. Najčešće upotrebljavane mjere u tim su istraživanjima bile: prosječna duljina rečenica, T-jedinica i surečenica, omjer T-jedinica i rečenica, omjer surečenica i T-jedinica te omjer zavisnih surečenica i ukupnoga broja surečenica.

Wolfe-Quintero i dr. (1998) iznijeli su u svome istraživanju jezičnoga razvoja na temelju pisane proizvodnje tvrdnje o najprikladnijim mjerama koje su primijenili analizirajući sintaktičku složenost, točnost i tečnost. Mjera koja je najbolje prikazivala sintaktičku složenost uključivala je omjer broja surečenica i T-jedinica, omjer zavisnih surečenica i ukupnoga broja surečenica te omjer zavisnih surečenica i T-jedinica. Autori su točnost računali brojem T-jedinica bez odstupanja, brojem T-jedinica bez odstupanja u odnosu na ukupan broj T-jedinica te prosječan broj odstupanja u T-jedinicama, dok su za mjerenje tečnosti u obzir

uzimali duljinu T-jedinica, duljinu T-jedinica bez odstupanja i duljinu surečenica. Kuiken i Vedder (2007) svoje su istraživanje temeljili na mjerama koje su predložili Wolfe-Quintero i dr. (1998) te su zaključili da su dvije mjere točnosti (broj T-jedinica bez odstupanja i udio T-jedinica bez odstupanja) mnogo prikladnije u istraživanju naprednih učenika zbog toga što je kod učenika na početnome i srednjemu stupnju gotovo nemoguće pronaći T-jedinice bez odstupanja.

Polio i Shea (2014) opisali su u svome istraživanju mjere jezične točnosti u pisanim sastavcima u drugome jeziku. Jedan od zaključaka toga istraživanja jest da su se holistička mjera i broj pogrešaka u prijedlozima pokazale kao jedine promjenjive tijekom vremena. Također, istaknuli su da je napredak u točnosti teško utvrditi tijekom kraćih razdoblja praćenja te je samim time potrebno razviti mehanizme kojima bi se vrednovala postignuća tijekom duljega razdoblja. Iako je istraživala sintaktičku složenost u govornome diskursu, Neary-Sundquist (2017) na primjeru je njemačkoga kao J2 došla do zaključka da se subordinacija povećavala, ali razlika je bila manja između napredne i vrsne skupine ispitanika nego između srednje i napredne skupine. Nasuprot tomu, koordinacija je najzastupljenija bila kod napredne skupine, a podjednako zastupljena kod ostalih dviju skupina ispitanika. Manju razliku između srednje i napredne skupine nego između napredne i vrsne skupine ispitanika Neary-Sundquist uočila je promatrajući povećavanje prosječne duljine surečenice. Iz svega je proizašao zaključak da je na temelju subordinacije moguće razlikovati inojezične govornike srednjega i naprednoga stupnja, dok je na temelju prosječne duljine surečenice moguće razlikovati napredne i vrsne inojezične govornike.

U hrvatskoj su literaturi rijetki radovi o mjerama sintaktičkoga razvoja. Autori su istraživali sintaktičku složenost u dječjemu pripovjednom diskursu (Trtanj i Kuvač Kraljević 2017), mjere jezičnoga razvoja u djece s jezičnim teškoćama i djece urednoga jezičnog razvoja (Kelić i dr. 2012), govorni i pisani diskurs odraslih govornika hrvatskoga jezika (Milas 2008, Olujić i Matić 2017) te morfosintaktički razvoj pri ovladavanju hrvatskim kao inim jezikom (Bašić 2015). Potonje je istraživanje u kontekstu ovoga rada važno jer se bavi inojezičnim govornikom. Bašić je zaključila da se, sukladno i drugim istraživanjima, međudodnos mjera sintaktičke složenosti, točnosti i tečnosti odlikovao dinamičnošću i promjenjivošću iako nisu utvrđeni razvojni prijelazi.

4. Istraživanje sintaktičke kompleksnosti i subordinacije u pisanome diskursu inojezičnih govornika hrvatskoga

4.1. Metodologija

Istraživanje opisano u ovome radu provedeno je u okviru projekta Hrvatske zaklade za znanost „Koherencija pisanoga teksta u inome jeziku: hrvatski, njemački, engleski, francuski i mađarski jezik u usporedbi” koji se od 2017. provodi na Filozofskome fakultetu u Osijeku. Projekt traje tri godine tako da će u ovome radu biti izloženi rezultati pilot i prvih istraživanja.

Analiza obilježja sintaktičke kompetencije inojezičnih govornika hrvatskoga u ovome radu bit će načinjena na temelju standardiziranoga zadatka pisane produkcije koji je sastavljen u okviru projekta. Od ispitanika se tražilo da na zadanu temu napišu sastavak u kojemu će kritički pristupiti temi, izraziti svoje mišljenje te ga obrazložiti. Sastavak je trebao sadržavati od 150 do 180 riječi. Za pilot-istraživanje koje je provedeno u svibnju i lipnju 2017. ispitanicima su ponuđene četiri teme: *kućni ljubimci u stanu*, *život u gradu*, online *kupovina* te opisivanje zanimljivoga događaja iz vlastita života koji može biti vezan uz putovanje, izlaskе, obitelj ili školu. Analizom pilot-istraživanja utvrđeno je da su ispitanici bili najuspješniji u pisanju sastavka na temu *život u gradu* te je ona ponuđena kao jedina u glavnome istraživanju koje je provedeno u prosincu 2017. godine.

Uz sastavak te informirani pristanak, studenti su zamoljeni da ispune i upitnik u kojemu su naveli osobne podatke (dob, spol, studij) te informacije o svome prvom jeziku, trajanju učenja hrvatskoga jezika, boravku u Republici Hrvatskoj, a zamoljeni su i da na različitim razinama govorne i pisane produkcije ocjenama od 1 (vrlo niska razina) do 5 (vrlo visoka razina) procijene razinu svojih znanja i vještina u hrvatskome jeziku.

4.2. Ispitanici

U pilot-istraživanju sudjelovalo je osam ispitanika, a u glavnome istraživanju 17, što znači da korpus za istraživanje čini 25 sastavaka. Svim ispitanicima znanje hrvatskoga procijenjeno je na razinu B1 prema ZEROJ-u. Svi su ispitanici studenti, i to: jugoistočnih studija, prava, političkih znanosti, engleskoga, povijesti

i hrvatskoga/srpskoga jezika. Prosječna je dob ispitanika 23 godine. Njihovi su prvi jezici njemački (10), poljski (3), engleski (6), ruski/ukrajinski (1), mađarski (2) te francuski (3).

4.3. Pretpostavke

Cilj je rada istražiti odgovara li razina znanja koju su studenti pokazali kvalitativnom opisu razine B1 s posebnim naglaskom na sintaksu. Nadalje, istražiti će se sintaktička složenost, udio podvrste u ukupnome broju zavisnosloženih rečenica i udio podvrste u ukupnoj proizvodnji te jezična odstupanja u pisanju inojezičnih govornika. U skladu s glavnim istraživačkim pitanjima: 1.) Je li sintaktička složenost proizvedenoga pisanog diskursa u skladu s procijenjenom razinom znanja ispitanika?, 2.) Jesu li ispitanici koji su na razini B1 znanja hrvatskoga jezika ovladali sintaksom složene rečenice u skladu s tom razinom? te 3.) Koliko su česta jezična odstupanja u njihovu pisanju? postavljene su sljedeće pretpostavke:

P1: Sintaktička složenost proizvedenoga pisanog diskursa u skladu je s procijenjenom razinom znanja ispitanika.

P2: Ispitanici upotrebljavaju sve podvrste jednostavnih kao i sve podvrste složenih rečenica uz određena jezična odstupanja.

P3: Rečenice s jezičnim odstupanjem češće su nego rečenice bez odstupanja.

4.4. Mjere

Tekst je analiziran s obzirom na sljedeće mjere:

- a) Broj riječi
- b) Boj T-jedinica
- c) Prosječna duljina T-jedinice
- d) Indeks sintaktičke složenosti
- e) Postotak T-jedinice bez odstupanja (točnost)
- f) Zavisnosložene rečenice.

Uzimajući u obzir Huntovu definiciju, indeks sintaktičke složenosti dobiven je tako što je ukupan broj zavisnosloženih rečenica podijeljen s ukupnim brojem T-jedinica. Što se tiče T-jedinica bez odstupanja, izračunat je postotak onih rečenica koje ne sadrže morfosintaktičke, pravopisne i leksičke pogreške. U radu je prikazan i ukupan broj zavisnosloženih rečenica u proizvodnji te vrste tih rečenica koje su pronađene u pisanim esejima inojezičnih govornika hrvatskoga jezika.

4.5. Rezultati i rasprava

Pripadajuće mjere aritmetičke sredine (M) i standardne devijacije (SD) izračunate su i prikazane u Tablici 1.

Tablica 1. Deskriptivna statistika za analizirane mjere sintaktičke složenosti u ispitanika

Jezična mjera	N	Mean	SD	Min.	Max.
Broj riječi	25	261,80	66,24	160	415
Broj rečenica	25	19,96	6,04	10	37
ISS	25	0,14	0,09	0,03	0,32
Broj T- jedinica	25	27,40	6,76	13	40
PDTj	25	9,74	2,17	6,60	17,30
T-jedinica bez odstupanja	25	9,88	6,48	0	22
Broj zavisnosloženih rečenica	25	4,12	2,49	1	8

*ISS=indeks sintaktičke složenosti; PDTj = prosječna duljina T-jedinice

4.5.1. Sintaktička složenost

Sintaktička složenost proizvedenoga pisanog diskursa izračunata je prosječnom duljinom T-jedinica (PDTj: omjer broja riječi i broja T-jedinica) te mjerom sub-

ordinacije – indeksom sintaktičke složenosti (ISS: omjer zavisnosložene rečenice po T-jedinici). Središnje vrijednosti tih temeljnih mjera: broj riječi, broj T-jedinica te broj zavisnosloženih rečenica iz kojih su se naknadno izračunale mjere PDTj i ISS pokazuju da su inojezični ispitanici proizveli prosječno po sastavku 261,80 riječi (raspon od najmanje proizvedenoga broja riječi 160 do najvećega broja riječi 415). Moguće je da i sama dužina teksta čini razliku. Veći broj riječi može se pripisati boljoj sintaksi ili opsežnijem vokabularu ispitanika ili je razlika u ispitanikovu samopouzdanju o znanju hrvatskoga jezika, koji je samim time i ekspresivniji. Nadalje, prosječna duljina T-jedinice iznosi 9,74 (raspon 6,60 – 17,30) te se broj proizvedenih zavisnosloženih rečenica kreće u rasponu od jedne proizvedene do osam, s prosjekom 4,12. Standardna devijacija dobivena iz podataka o PDTj-u govori nam da je više onih ispitanika koji su imali manji broj riječi po T-jedinici od onih koji su imali veći broj. Naime, samo su dva ispitanika imala PDTj iznad 10, kod ostalih 23 ispitanika ta se mjera kretala od 7 do 10.

Ti podatci o prosječnoj duljini T-jedinice u skladu su s istraživanjem Bašić (2015) koja je pratila morfosintaktički razvoj inojezičnoga govornika tijekom duljega razdoblja. U njezinu se istraživanju duljina T-jedinica kretala od 7,48 do 11,5. Međutim, zanimljivim se čine rezultati koje su dobile Sanchez Abchi i De Mier (2017) ispitujući sintaktičku složenost nasljednih govornika španjolskoga i jednojezičnih govornika španjolskoga jezika. Autorice su navele da ne postoji statistički značajna razlika između dviju uspoređivanih skupina ni u duljini sastavka, broju T-jedinica, kao ni u prosječnoj duljini T-jedinica i indeksu sintaktičke složenosti. Jedinu sintaktički značajnu razliku autorice su dobile ispitujući točnost T-jedinica.

Broj i vrste odstupanja od jezične norme daju podatak o govornikovoju usvojenosti gramatičkoga sustava. Iako se odstupanja koja čine inojezični govornici mogu podijeliti na izvorna odstupanja koja se pojavljuju i u jeziku izvornih govornika te neizvorna odstupanja koja se pojavljuju isključivo u jeziku inojezičnih govornika (Gulešić-Machata, Udier 2008), u radu su u obzir uzeta sva odstupanja koja su činili ispitanici (morfosintaktička odstupanja, pravopisna te odstupanja u vokabularu). Takav je pristup T-jedinicama bez odstupanja u skladu s istraživanjima u drugim jezicima (Scott i Tucker 1974, Larsen-Freeman 1978) gdje se odstupanjem smatraju svi otkloni od jezične norme bez obzira na

to što primjerice pravopisna pogreška ili pogrešan leksički izbor zapravo ne utječe na sintaksu zavisnosložene rečenice. Podatci prikazani u Tablici 1 pokazuju da broj T-jedinica bez odstupanja ima izrazito visok raspon (0 – 22). Analizom podataka o odstupanjima može se vidjeti da je jedan ispitanik imao odstupanje u svakoj T-jedinici. Ispitanik koji je imao najviše odstupanja izvorni je govornik mađarskoga jezika i s obzirom na ostale prve jezike ispitanika, svakako je mađarski onaj koji je prema svojoj strukturi tipološki (ali i genetski) najudaljeniji od hrvatskoga jezika. Međutim, ispitivanje T-jedinica bez odstupanja uglavnom je mjera točnosti povezana s morfosintaktičkom razinom, ali ne i sa samom sintaktičkom zrelosti. Najuspješniji je bio govornik čiji je prvi jezik engleski (95,65 %). Uzimajući u obzir postotak točnosti, dakle broj T-jedinica bez odstupanja, ispitanici su prosječno proizveli 36,44 % T-jedinica bez odstupanja, dok preostalih 63,56 % čine T-jedinice s odstupanjem. Bašić (2015) je u svome istraživanju također došla do sličnih rezultata. Govornik je u autoričinu istraživanju proizveo ukupno 31,6 % T-jedinica bez odstupanja te 68,20 % s odstupanjem. U primjerima od 1 do 7 prikazana su neka odstupanja koja su se pojavila u analiziranim tekstovima inojezičnih govornika:

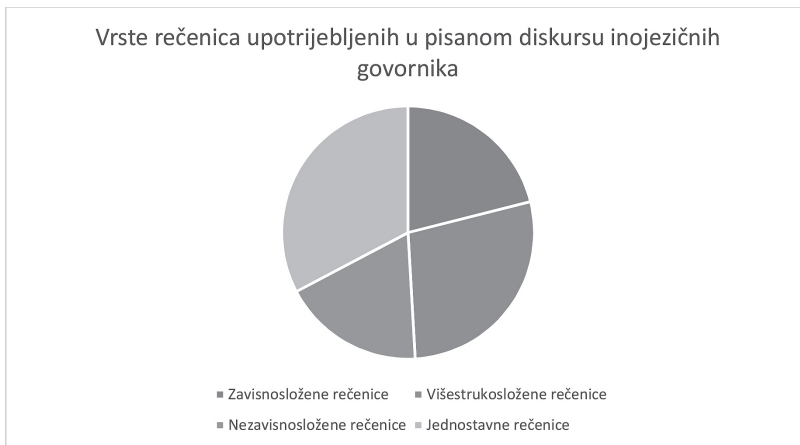
- (1) ... što ljudi sjedi cjeli dan kod kuće, na primjer tinejđeri...
- (2) Često ljudi koji žive u selima imaju čvrsti odnosi.
- (3) ... ne možemo se vraćati u prošlog vremena.
- (4) ... onda može trenirati u sportivnih klubova.
- (5) ... može se ići u zoologski vrt.
- (6) Lakšije je upoznati nove osobe...
- (7) Izbor znači da imaš slobodu i da nema obavezu da živjeti kao ne hoćes živjeti.

4.5.2. Subordinacija

Indeks sintaktičke složenosti (ISS) dobije se tako da se podijeli broj proizvedenih zavisnosloženih rečenica s ukupnim brojem T-jedinica. Dobiveni se raspon ISS-a kreće od 0,03 do 0,32, što je u prosjeku 0,14 zavisnosloženih rečenica po T-jedinici. Uspoređujući dobivene rezultate s prethodnim istraživanjima, vidimo da je prosječni ISS u inojezičnih govornika hrvatskoga sličan onima u istraživanju Sanchez Abchi i de Mier (2017) gdje iznosi 0,17, odnosno 0,28 ovisno o

prvome jeziku ispitanika. Ispitanik iz već spomenutoga istraživanja Bašić (2015) prosječno je proizveo 0,30 zavisnosloženih rečenica po T-jedinici, dakle kao i jedan ispitanik u ovome istraživanju.

Na Grafikonu 1 možemo vidjeti raspodjelu vrsta rečenica upotrijebljenih u sastavcima ispitanika. U obzir su uzete sve proizvedene gramatički ovjerene rečenice bez obzira na jezična odstupanja. Ispitanici su proizveli ukupno 489 rečenica od čega 103 zavisnosložene rečenice, 137 višestrukosloženih rečenica, 89 nezavisnosloženih rečenica te 160 jednostavnih rečenica.

Grafikon 1. Vrste rečenica u pisanome diskursu inojezičnih govornika hrvatskoga

Iz navedenih je podataka vidljivo da su inojezični govornici koji su procijenjeni na razinu B1 prema ZEROJ-u upotrijebili najviše jednostavnih rečenica. Bašić (2015) je u svome istraživanju navela da je ispitanik proizveo najviše višestruko složenih rečenica (45,62 %), potom jednostavnih (21,64 %) pa zavisnosloženih (16,99 %) i nezavisnosloženih rečenica (15,75 %). Tim je podacima pokazala da je ispitanik na naprednijemu stupnju inojezičnoga razvoja jer visok udio višestruko složenih rečenica upravo otkriva stupanj toga razvoja. Budući da su ispitanici u ovome istraživanju nakon jednostavnih (32,71 %) najviše proizveli višestruko složenih rečenica (28,01 %), zavisnosloženih (21,06 %) te nezavisnosloženih rečenica (18,20 %), možemo zaključiti da je njihov razvoj u skladu s opisima ZEROJ-a te da postupno ovladavaju složenijom sintaksom hrvatskoga

jezika jer često posežu za složenijim strukturama izražavajući svoje stavove. Među ispitanicima postoje brojne razlike u svim dosada izmjerenim mjerama pa bi valjalo u nekim budućim istraživanjima ispitati koliko prvi jezik i neki izvanjezični čimbenici (godine učenja hrvatskoga, boravak u Hrvatskoj itd.) utječu na razlike među ispitanicima, koji su prema ZEROJU-u na istoj razini znanja.

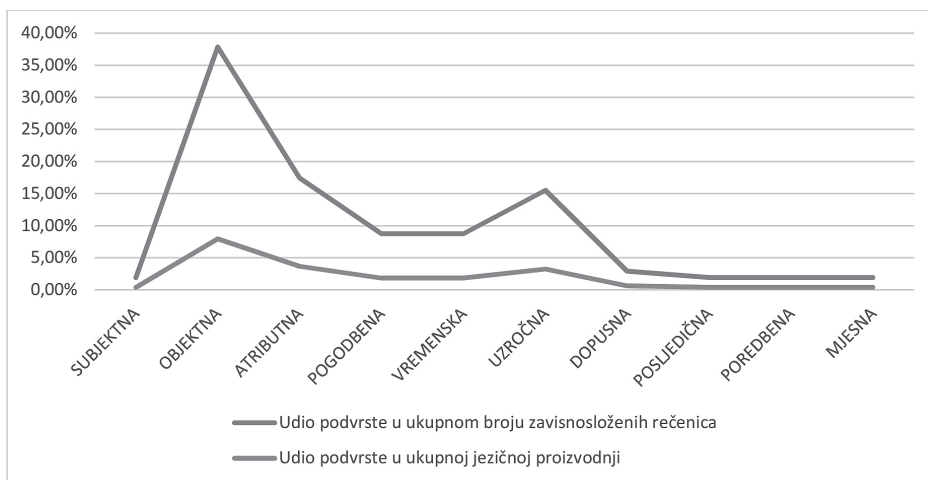
Umjereno visoka i statistički značajna negativna korelacija utvrđena je između uporabe višestrukosloženih i jednostavnih rečenica ($r_s(25) = -0,41, p < 0,05$). To znači da je povećanje jedne vrste rečenica povezano sa smanjenom proizvodnjom druge vrste. Za razliku od te korelacije, utvrđena je pozitivna, umjereno visoka i statistički značajna korelacija između broja zavisnosloženih rečenica i broja jednostavnih rečenica ($r_s(25) = 0,54, p < 0,01$), što znači da se povećanjem proizvodnje jedne vrste povećavala i proizvodnja druge vrste. Tablica 2 daje uvid u udio pojedinih vrsta zavisnosloženih rečenica pri pisanju sastavka te udio pojedine vrste u ukupnoj jezičnoj proizvodnji.

Tablica 2. Uporaba zavisnosloženih rečenica

Podvrsta zavisnosložene rečenice	Udio u ukupnome broju zavisnosloženih rečenica	Udio podvrste u ukupnoj jezičnoj proizvodnji
SUBJEKTNA	1,94 %	0,40 %
OBJEKTNA	37,86 %	7,97 %
ATRIBUTNA	17,47 %	3,68 %
POGODBENA	8,73 %	1,84 %
VREMENSKA	8,73 %	1,84 %
UZROČNA	15,53 %	3,27 %
DOPUSNA	2,91 %	0,61 %
POSLJEDIČNA	1,94 %	0,40 %
POREDBENA	1,94 %	0,40 %

Među zavisnosloženim rečenicama (vidi primjere od 8 do 13) inojezični govornici hrvatskoga proizvode najviše objektnih rečenica (37,86 %), a onda i atributnih (17,47 %). Slijede uzročne (15,53 %), pogodbene i vremenske (8,73 %), dopusne (2,91 %), a proizveli su po dvije posljedne, poredbene i subjektne

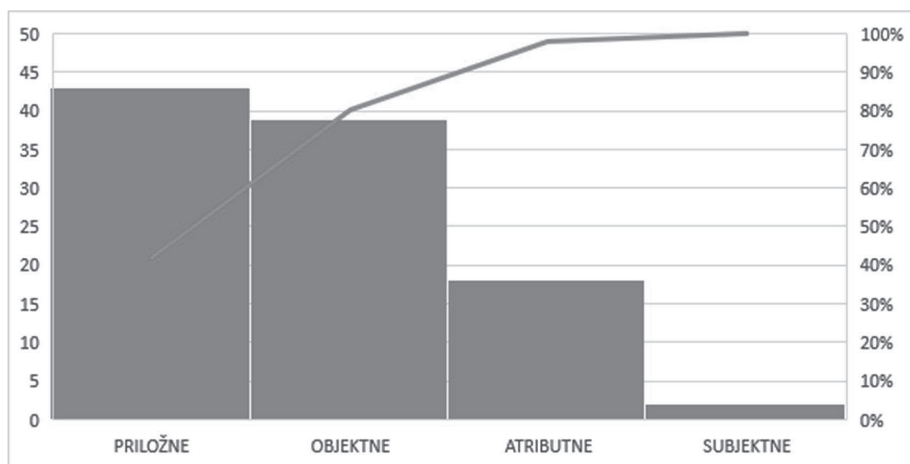
(1,94 %). Međutim, kako su zavisnosložene rečenice prilično rijetke u jezičnoj proizvodnji inojezičnih govornika (21,19 % zavisnih u ukupnoj proizvodnji) i broj je pojedinih vrsta zavisnosloženih rečenica malen. I bez uvida u pojedinačnu proizvodnju, očito je da velik broj inojezičnih govornika nije proizveo nijednu mjesnu, namjernu ni vremensku rečenicu. Stoga se iz navedenih udjela pojedinih vrsta rečenica ne mogu donositi čvršći zaključci.

Grafikon 2. Udio pojedinih vrsta zavisnosloženih rečenica u ukupnome broju podvrste i u ukupnoj jezičnoj proizvodnji

- (8) Često se pita da li je život bolji u gradu ili na selu. (subjektna – *što*)
 (9) Mislim **da** najvažnija prednost života u gradu je mnogostranost. (objektna – *da*)
 (10) **Ako** živiš izvan grada, onda nemaš taj priliku. (pogodbena)
 (11) **Iako** standard života je veći u gradu, kvalitet života je manji. (dopusna)
 (12) U gradu, možete živjeti sa ljudima **koji** imaju drugače vjere, kulture i jezik. (atributna)
 (13) Često, ljudi **koji** žive u selima imaju čvrsti odnosi. (atributna)

Priložne zavisnosložene rečenice mogu se promatrati zajedno (vremenska, uzročna, pogodbena, dopusna, posljedična, poredbena), ali i posebno zato što je podjela na vrste priložnih rečenica više semantički nego sintaktički uzrokovana. Na Grafikonu 3 prikazan je broj pojedinih vrsta rečenica proizvedenih tijekom pisanja sastavka.

Grafikon 3. Prikaz broja pojedinih vrsta rečenica proizvedenih tijekom pisanja sastavka

Svakako je važno istaknuti da se gotovo polovica proizvedenih objektnih rečenica sastoji od tzv. glagola govorenja, mišljenja i/ili osjećanja (*reći, kazati, misliti, smatrati, zaključiti*). Naime, Badurina (2011) objašnjava da je u vezi sa semantikom tih glagola i njihova sintaktička specifičnost – traže dopunu u zavisnoj surečenici ili u infinitivu. Glagoli se govorenja, mišljenja i/ili osjećanja, objašnjava Pranjeković (2001), ponašaju kao svojevrsni antecedent svojim dopunama, zavisnim surečenicama, ali i nominaliziranim ili infinitivnim konstrukcijama. U gramatikama je najčešće spominjano njihovo pojavljivanje u određenome tipu zavisne surečenice – objektnim, izričnim ili deklarativnim, objasnidbenim ili eksplikatornim rečenicama. Stoga, ne čudi što je i u sastavcima ispitanika, u kojima je zbog navedene teme bilo potrebno izreći vlastito mišljenje, najveći broj upravo objektnih rečenica od koji je velik broj nastao kao rezultat uporabe glagola govorenja mišljenja i/ili osjećanja.

5. Zaključak

Vještina pisanja vrijedan je izvor jezičnih obilježja govornika, stoga je cilj ovoga rada bio, analizirajući pisani diskurs ispitanika, utvrditi odgovara li razina znanja koju su ispitanici pokazali kvalitativnom opisu razine B1 s posebnim

naglaskom na sintaksu. Ako se broj T-jedinica i njihova prosječna duljina usporede s prijašnjim i/ili sličnim istraživanjima u J2, može se potvrditi prva pretpostavka rada da je sintaktička složenost pisanoga diskursa inojezičnih govornika hrvatskoga u skladu s procijenjenom razinom njihova znanja prema ZEROJ-u. Kada je riječ o sintaksi jednostavnih rečenica, možemo zaključiti da su ispitanici ovladali svim modelima jednostavnih rečenica i upotrebljavaju ih s ponekim odstupanjem. Ispitanici nisu samo proizveli manje neoglagoljenih ili eliptičnih rečenica od ostalih jednostavnih i složenih, nego su ih proizveli u zanemarivu udjelu. Na razini sintakse složene rečenice i teksta ispitanici su ovladali modelima nezavisnosloženih i zavisnosloženih rečenica te ih upotrebljavaju uz određena veća jezična odstupanja. Time je potvrđena druga pretpostavka da ispitanici upotrebljavaju sve podvrste jednostavnih kao i sve podvrste složenih rečenica uz određena jezična odstupanja. Ispitani inojezični govornici najčešće su proizveli jednostavne rečenice, dok je od složenih rečenica najviše višestruko složenih, a najmanje nezavisnosloženih rečenica. Iako među svim potkategorijama i dalje proizvode najviše jednostavnih proširenih rečenica, proizvode i velik broj višestruko složenih rečenica. Među zavisnosloženim rečenicama najzastupljenije su objektne rečenice, a uz njih i atributne rečenice. Pokazalo se da su ispitanici skloniji proizvoditi rečenice koje imaju čvršću strukturu nego rečenice s labavijom strukturom, kao što je npr. rečenični niz. Analiza T-jedinica bez odstupanja pokazala je da inojezični govornici češće proizvode rečenice s jezičnim odstupanjem nego rečenice bez odstupanja, čime je potvrđena i treća pretpostavka ovoga rada.

U budućim je istraživanjima potrebno uključiti veći broj ispitanika te ih usporediti s izvornim govornicima hrvatskoga jezika ili s inojezičnim govornicima koji su na višoj razini znanja prema ZEROJ-u. Nadalje, trebalo bi u obzir uzeti i prvi jezik ispitanika te izvanjezične čimbenike poput dobi, duljine njihova boravka u Hrvatskoj te broj godina učenja hrvatskoga jezika da bi se vidjelo utječu li ti čimbenici na veću složenost i točnije gramatičke strukture ispitanika.

Literatura:

- BADURINA, LADA. 2011. Glagoli govorenja i tekst. *Pismo. Časopis za jezik i književnost* 9/1. 125–137.
- BAŠIĆ, MARIJANA. 2015. *Morfosintaktički razvoj u hrvatskome kao inome jeziku – prikaz slučaja*. Doktorski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.
- BULTÉ, BRAM; HOUSEN, ALEX. 2014. Conceptualizing and measuring short-term changes in L2 writing complexity. *Journal of Second Language Writing* 26. 42–65.
- CRYSTAL, DAVID. 1996. *Rediscover grammar*. Longman. Essex.
- GULEŠIĆ-MACHATA, MILVIA; UDIER, SANDA LUCIJA. 2008. Izvorna odstupanja u hrvatskome kao inojezičnome. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 1/5. 19–33.
- HUNT, W. KELLOGG. 1970. Recent measures in syntactic development. *Reading in applied transformational grammar*. Ur. Lester, M. Holt, Rinehart and Wiston. Nueva York.
- HYMES, DELL H. 1972. On communicative competence. *Sociolinguistics*. Ur. Pride, John B.; Holmes, Janet. Penguin. Harmondsworth.
- KELIĆ, MAJA; HRŽICA, GORDANA; KUVAC KRALJEVIĆ, JELENA. 2012. Mjere jezičnog razvoja kao pokazatelji posebnih jezičnih teškoća. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 48/2. 23–40.
- KUIKEN, FOLKERT; VEDDER, INEKE. 2007. Task complexity and measures of linguistic performance in L2 writing. *IRAL – International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 45/3. 261–284.
- LARSEN-FREEMAN, DIANE. 1978. An ESL index of development. *TESOL quarterly* 12/4. 439–448.
- MILAS, MATE. 2008. Usporedba govornih i pisanih pripovjednih tekstova učenika 3., 5. i 7. razreda osnovne škole. *Hrvatski* 5/2. 39–64.
- NEARY-SUNDQUIST, COLLEEN A. 2017. Syntactic complexity at multiple proficiency levels of L2 German speech. *International Journal of Applied Linguistics* 27/1. 242–262.
- NORRIS, JOHN M.; ORTEGA, LOURDES. 2009. Towards an organic approach to investigating CAF in instructed SLA: The case of complexity. *Applied Linguistics* 30. 555–578.
- OLUJIĆ, MARINA; MATIĆ, ANA. 2017. Govorni i pisani jezik odraslih: koliko se razlikuju? *Govor: časopis za fonetiku* 34/1. 33–52.
- ORTEGA, LOURDES. 2003. Syntactic complexity measures and their relationship to L2 proficiency: A research synthesis of college-level L2 writing. *Applied linguistics* 24/4. 492–518.
- PAVIČIĆ TAKAČ, VIŠNJA; BAGARIĆ MEDVE, VESNA. 2013. *Jezična i strategijska kompetencija u stranome jeziku*. Filozofski fakultet. Osijek.

- PIENEMANN, MANFRED. 1998. *Language Processing and Second Language Acquisition. Processability Theory*. Benjamins. Amsterdam.
- POLIO, CHARLENE; SHEA, C. MARK. 2014. An investigation into current measures of linguistic accuracy in second language writing research. *Journal of Second Language Writing* 26. 10–27.
- PRANJKOVIĆ, IVO. 2001. *Druga hrvatska skladnja*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
- SÁNCHEZ ABCHI, VERÓNICA; DE MIER, VANESA. 2017. Syntactic Complexity in Narratives Written by Spanish Heritage Speakers. *VIAL* 14. 125–148.
- SCOTT, S. MARGARET; TUCKER, G. RICHARD. 1974. Error analysis and English-language strategies of Arab students. *Language Learning* 24. 69–97.
- SILVA, MARÍA LUISA; SÁNCHEZ ABCHI, VERÓNICA; BORZONE, ANA. 2010. Subordinated clauses usage and assessment of syntactic maturity: A comparison of oral and written retellings in beginning writers. *Journal of Writing Research* 2/1. 47–64.
- TRTANJ, IVANA; KUVAC KRALJEVIĆ, JELENA. 2017. Jezična i govorna obilježja dječjega pri-povjednog diskursa: analiza na mikrostrukturnoj razini. *Govor* 34/1. 53–69.
- UDIER, SANDA LUCIJA. 2013. Gramatička kompetencija. *Hrvatski BI: opisni okvir referentne razine BI*. Ur. Grgić, Ana; Gulešić Machata, Milvia; Nazalević Čučević, Iva. Croaticum. Zagreb.
- WOLFE-QUINTERO, KATE; SHUNJI INAGAKI, HAE-YOUNG KIM. 1998. *Second language development in writing: Measures of fluency, accuracy and complexity*. Second Language Teaching and Curriculum Center, University of Hawaii at Manoa. Honolulu.
- Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje* 2005. Školska knjiga, Zagreb.

Syntactic Complexity and Subordination in Written Discourse of Speakers of Croatian as a Second and Foreign Language

Abstract

This research focuses on the analysis of syntactic complexity and subordination in written discourse of speakers of Croatian as a second and foreign language. In order to describe syntactic complexity, the research takes into account traditional factors in measuring complexity: the number of T-units, the mean length of T-units and the percentage of error-free T-units. Subordination is calculated on the basis of the ratio of the number of produced subordinate clauses and the number of T-units. Furthermore, the paper presents qualitative data on the sentence type produced by the speakers, the proportion of the subtype in the total number of subordinate clauses and the proportion of the subtype in the total production. The obtained data is compared to recent similar

studies conducted in the Croatian language and other languages. The research in this paper is based on the corpus of 25 written compositions on the assigned topic written by native speakers of Polish, German, Spanish, French, Hungarian, English, Russian/ /Ukraine whose level of Croatian is at B1 level according to CEFR. The results indicate that there are individual differences between the speakers and that the measures of syntactic complexity are good indicators of syntactic development of second and foreign language speakers. The examinees' syntactic development is in line with their expected language level.

Ključne riječi: sintaktička složenost, zavisnosložena rečenica, gramatička kompetencija, inojezičnost, jezična razina B1

Keywords: syntactic complexity, subordinate clauses, grammatical competence, second and foreign language speakers, B1 level